

Paul de Man – filosofi för medlöpare

Jan Söderqvist berättar om turerna kring den postmodernistiske gurun Paul de Man, avslöjad som nazistisk medlöpare och antisemit för tio år sedan och hängivet försvarad av de troende.

Det intressanta med affären Sokal är kanske inte tilltaget i sig, även om texten är skojig och den beskäftiga underribben *Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity* visar prov på uppdriven stilkänsla. Rimligen är åtskilligt av det fluffiga nonsens som under ett par decennier har utgivit sig för humanistisk forskning och kulturrjournalistik av ett upptägsbetonat ursprung. På universitetets påbyggnadskurs har man lärt sig ett lingo, att spela ett spel, och gradvis blivit allt djävare. Sedan har skribenterna snabbt insett att det går att göra sig en karriär på dekonstruktivistisk spexande och skryndat sig att anlägga en allvarlig min.

Sokalseminariet 9

Lika intressant som symtomatiskt är dock hur man från dekonstruktivistisk håll har reagerat på detta busstreck, som *de facto* bekräftar att en ansedd tidskrift redigeras av charlataner. Här blir den intellektuella bankrutten hjärtskärande uppenbar. Igen.

Istället för att ödmjukt sänka profilen något, går man till angrepp. Det är i själva verket Alan Sokal själv, skriver litteraturvetaren Stanley Fish i *The New York Times*, som genom att undergräva förtroendet forskare emellan skadar det kvalificerade samtalet. Följaktligen är det charlatanerna, de som tagit som livsuppgift att brännmärka allt tal om faktiska sakförhållanden som ideologisk propaganda och som annars ytterst sällan värnar om endräkt och harmoni, som är vetenskapens stöttepelare, medan den bekrämda forskaren som påvisar skojeriet är dess dödgrävare.

Vi känner igen det här. Det är Orwells *newspeak*. Krig är fred, frihet är slaveri, och så vidare. Och vi har hört det förut. Skandalen Sokal påminner i väsentliga avseenden om den tio år gamla skandalen de Man, den händelse som av allt att döma markerar början till det långt utdragna slutet för dekonstruktionen.

Den europeiska strukturalismen avsåg att systematisera litteraturstudiet och rädda det från det impressionistiska tyckandet. Dekonstruktionen har även den europeiska rötter, men den växte sig som allra starkast i USA, där den lanserades i slutet av 60-talet som

Kalmasken ger goda råd. Alice rådade upp sig och sade mycket allvarligt: "Jag tycker att du först borde tala om för mig vem du är." – "Varför det?" frågade kalmasken. Då Alice inte kunde tänka ut något lämpligt skäl och kalmasken tycktes vara på mycket dåligt humör, vände hon om och gick. "Kom tillbaka!" ropade kalmasken. "Jag har något viktigt att säga!" (Illustration av John Tenniel)

ett uppror mot den strukturalism som aldrig fått något egentligt förfäste. Det finns inga strukturer, förkunnade Jacques Derrida, allt som finns är ett oavbrutet spel av fritt flytande markörer med ständigt skiftande innebörder.

Är det inte så att saker och ting faktiskt betyder något? Ätminstone vissa saker?

Vad som hände var att man gjorde filosofi av en metod. Allt, såväl historien som den pågående samtiden, reducerades i ett slag till en uppsättning texter. Varje försök att förstå människan och samhället blir då en form av litteraturkritik, varje frågeställning inom exempelvis etik, politik eller psykologi blir följaktligen ett språkligt problem, vilket i sin tur, i struktureras framvar, ofrånkomligen löser upp sig i ett töcken av paradoxer. Det är dekonstruktivistens huvuduppgift att påvisa motsägelser, att visa att något som verkar ut säga något samtidigt antyder det motsatta och således inte säger någonting.

Alltså går det inte att fastslå någonting om någonting. Det går inte ens att mena någonting med någonting man säger eller skriver (av någon anledning skulle det råda undantag för dekonstruktivisterna själva, som ständigt beklagade sig över att vara missförstådda). Det finns inte ens ett subjekt som skulle kunna mena någonting med någonting ens om detta var möjligt. Vi är bara språkörer för det språk som leker sina lömska ordlekar med oss.

ningen – att frågan skall uppfattas som retorisk – förkastas som naiv. Yeats tycks visserligen hävda att dansen och dansaren smälter samman, men själva dikten frågar sig i själva verket, enligt de Man, hur det ena skall avskiljas från det andra. Sådant tycker en dekonstruktivist är skarpsinnigt. Och viktigt!

Begravd som hjälte

De Man dog 1983 och begravdes som en hjälte. Sedan återgick allt till det vanliga: man höll konferenser och kivadades om de fastas lärartjänsterna. 1987 var skandalen ett faktum. En brittisk forskare hittade 170 kulturartiklar som de Man hade skrivit under kriget i den av tyskarna övertagna bryssel-tidningen *Le Soir*. Och här var det inte fråga om halvhjärtad anpasslighet utan om äkta vara. Det var *Blut und Boden*, den tyska nationens andliga överlägsenhet och behovet av en snar lösning på "det judiska problemet".

En bitter polemik utbröt. Frågan var om inte de Mans nazistiska journalistik åtminstone delvis komprometterar dekonstruktionen. Är det inte så att saker och ting faktiskt betyder något? Ätminstone vissa saker? Och finns det inte ett intressant samband mellan de texter som de Man med lögn och list ansträngde sig till det yttersta för att förpassa till glömskan och de texter där han propagerar för att vi skall glömma allt prat om författarintentioner?

Men den egentliga skandalen var dekonstruktivisternas vämjelige uppvinsning i befängd advokatur. De Mans försvarare spelade upp hela programmet av sputfingheter för att bevisa att svart i själva verket är vitt och demonstrerade vad belackarna inte hade lyckats göra, nämligen att dekonstruktionen omöjliggör ett intellektuellt samtal och lånar sig till vilka skändligheter som helst.

Hemligt försvar för judarna

J Hillis Miller drev tesen att de egentliga kollaboratorerna i affären var de akademiker som vägrade kritik mot de Man i pressen. Derrida jämställde å sin sida all sådan kritik med bokbränning och tog den som ett osvikligt tecken på dessa kritikers nazistiska mentalitet. Och i sin egen dekonstruktivistiska läsning av de Mans mest flagrant antisemitiska artikel lyckades Derrida hitta ett modigt försvar för judarna, dock skrivet med en hemlig kod.

En annan av de Mans försvarare, Shoshana Felman, hade mage att anföra ett citat där Primo Levi talar om att Förtintelsens sanna vittnen har återvänt stumma, och kom fram till att de Mans eget krigstrauma, vad det nu skulle bestå i, var stumt närvarande i allt han skrev i USA, och att hans tystnad om sitt eget medlöperi gjode honom till ett av de verkligt sanna vittnena. Och en herre vid namn Richard Rand skrev faktiskt att Paul de Man omöjligt kan ha varit antisemit eftersom han var jude – visserligen inte i någon som helst vedertagen bemärkelse, men "lika judisk som kanske någon annan i vårt multinationella 80-tal kan vara".

Så där håller de på. I sin fulländade form övergår *newspeak* till

duckspeak, ett snatter som kommer direkt ur strupen utan att ta någon omväg över hjärnan. Men allt färre bryr sig allt mindre. Absurditeten blir till slut alltför pockande påtaglig, det märks inte minst i den svenska debatten. Dekonstruktionens talesmän har antingen sorterats ut eller sadlat om och börjat tala om helt andra saker. Företrädare för en yngre generation har visserligen anammats men uttalar politisk version av det sega uppköket på kvasiradikalism, extremrelativism och seminariejargong, men det är dekonstruktionens dödsrosslingar.

Hur kul blir det i längden?

Feminister och "postkolonialister" avslöjar att litteraturhistorien utgör en enda räkka av kvinnohat och rasistiska skändligheter. Populärkulturens exegeter fastslår att klottret i tunnelbanan överträffar Proust. Men hur kul blir det i längden? Den stora litteraturens överlevnad är inte kopplad till det akademiska modet för dagen. Och ställningarna vacklar redan. Multikultursarnas argument börjar tryta. Så på sätt och vis kan man säga att Sokal slår in en ätminstone olöst dörr. Poängerna är att han slår in den från vänster. Man har nu på den kanten tydligen på allvar börjat ledsna på att förknippas med den arroganta mystifikationen istället för den stolta upplysningstraditionen. Därmed torde timman vara slagen.

JAN SÖDERQVIST

Omistlig Dilbert

Näringslivet har försvunnit från den svenska litterära horisonten tillsammans med författarna. Är det något som skilddras är det brevbrärens vardag och värden.

Saklitteratur

Scott Adams
Dilberts princip
Svenska förlaget, 1997

Det gäller också serierna. Ulf Lundqvists odyssey rullar genom ett avindustrialiserat Sverige, kvar står Fisk-Gunnar i korsningen.

Amerikanska tecknare är bättre på att utnyttja företagsmiljön. Där är Carl Barks Kalles Anka en föregångare (säg vilken bransch Barks inte skildrat). I Scott Adams' *Dilbert* har högste chefen lämnat löneträdlarnas värld och ersatts av en surrealistisk avdelningschef, styrd av dunster från Olympen: *Teamwork. Reengineering. Downsizing* och *Kvalitetstyrning*. Prioriterat arbete är 1) att se ut som om man gör något, 2) lasta över uppgifter på andra och 3) hindra överordnade från att få något grepp om vad som pågår. Och vem har inte suttit av evighetslånga partier klyschingbo? Se där, ett nytt ord för sammanträden! Vi behöver masochistisk handläggarehumor för att umärdas. *Dilberts princip* är dock för tjock. Serierna är bäst och de e-mailede exemplen kunde ha strukits. Vi har exempel på närmare håll.

ULF JÖNSSON

Förlåt, Ramqvist!

Av misstag kom Ericsons VD Lars Ramqvist att döpas till Ramklint i gårdagens kronika. Denna förskräckliga *faute* motiverar fri Ramlös och 50 procent rabatt på Nomenklaturskolan.

MATS GELLERFELT